

ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА

УДК 7.011(470):[316.7=161.2-054.7]“18”

РОЛЬ УКРАЇНЦІВ У МИСТЕЦТВІ ТА ОСВІТІ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ XVIII СТОЛІТТЯ: ДО ПИТАННЯ КУЛЬТУРНОГО ВПЛИВУ

Ганна ХМАРА

*Кафедра скрипки,
НМАУ ім. П. І. Чайковського,
вул. Архітектора Городецького, 1–3/11, Київ, Україна, 01001,
тел.: +380973469763; e-mail: akhmara@ukr.net*

Зроблено спробу простежити діяльність українців на теренах Російської імперії XVIII століття, визначити її роль в освіті та вплив на культурне життя країни. Розглянуто та зіставлено культурну і суспільно-політичну ситуацію у метрополії та в українському Лівобережжі.

Ключові слова: українська культура, XVIII століття, освіта, культурний вплив, інтелектуальна міграція.

Діяльність українців у культурному, науковому, церковному житті Російської імперії за різних часів висвітлювали по-різному: у радянській історіографії її розглядали як спільний з білорусами і росіянами демократично-прогресивний рух, що оновлював культурно-інтелектуальне життя Росії [18; 19]; українські науковці зарубіжжя та нової незалежної України – як вимушений, з різних причин, відтік найкращих інтелектуальних сил Лівобережжя, який украй негативно відбився на розвиткові науки, літератури і мистецтва всередині самої України [4; 9].

Розглянувши стисло культурно-політичну ситуацію на українських землях, що у XVIII столітті поступово втрачають автономію, а також на теренах Російської імперії, ми зупинимося на ролі, яку відіграли українці у становленні в Росії освіти, світської та церковної культури.

У Російській імперії XVIII століття відкривається з царювання Петра I, який намагався докорінно реформувати суспільство та державний устрій імперії. За його царювання надзвичайно поживаються торгівля з європейськими державами, і після двох Шведських війн, друга з яких закінчилася перемогою, Росія отримала вихід до Балтійського моря. Політику розширення держави продовжують Єлизавета II та Катерина II. Під час правління Катерини II, за результатами Турецької кампанії, Росія здобула вихід і до Чорного моря. Жвава торгівля надзвичайно збагачує імперську знать. Величезні контрибуції з Османської Порти та Польщі перетворюють Санкт-Петербурзький двір на один з найбагатших і найпишніших у Європі. Цей двір прагнув стати новим Версалем, тому йому потрібне було блискуче світське мистецтво. Його розвиток відбувався надзвичайно бурхливо.

В історії мистецтва Російської імперії XVIII століття – це унікальна епоха. Протягом сторіччя, усього тільки 100 років, у Росії змінилися чотири століття європейської культури: ренесанс – XV століття, постренесанс – XVI століття, бароко – XVII століття та класицизм – XVIII століття. Причини настільки різких змін – це, безперечно, насамперед реформи Петра I. Люди петровського часу відчували себе раптово перенесеними в зовсім новий світ думок, відчуттів, побутової обстановки. Все, що ще вчора здавалося вічним і непохитним, не втримувалося перед вольовими наказами імператора. Психологічно людина не може бути підготованою до таких різких змін, тому в народі не було одностайної підтримки реформаторської діяльності Петра. За його життя та деякий час потому, навіть дворянство, як найбільш передовий та привілейований прошарок суспільства не могло однозначно прийняти інновації Петра.

Але час спливав, незвичне поступово ставало буденним, і нові умови життя, нові ідеї, нова Росія, що була орієнтована на Європу, потребувала нового мистецтва. Петро I почав запрошувати до Росії європейських майстрів: це були майстри-корабелі, будівельники, архітектори, науковці. Велику увагу приділяли і людям мистецтва. Нові палаци Петра та передової знаті потребували нових архітекторів, нового живопису, майстрів меблів, майстрів з оздоблення тощо. Нові святкові заходи двору потребували нових розваг. З Європи прибували майстри феєрверків, театральні трупи, танцівники, оркестри, композитори та музиканти-солісти.

Спочатку майже всі вони, ті що будували Санкт-Петербург та створювали обличчя його світського культурного життя, були іноземцями. Але з часом, коли умови та весь устрій життя в Україні докорінно змінилися, особливо після ліквідації гетьманства (1764), поряд із ними стали високоосвічені, талановиті та дієві українці Лівобережжя. Отже, Російська імперія створювала у XVIII столітті соціальне замовлення, задовольнити яке якнайкраще змогли вихідці з Лівобережної України, яка перебувала на той час під владою Росії.

Що ж призвело до такого відтоку переважної більшості кращих інтелектуальних та мистецьких сил України? У своїй роботі “Українці в культурному житті Росії (XVIII ст.): причини міграції” Олена Дзюба зробила такі висновки: “...причини відтоку інтелектуальної еліти з Лівобережної України крилися у поступовій ліквідації автономного устрою, обмеженості сфер інтелектуальної діяльності, інтеграції у загальноімперські соціально-політичні структури. Певну роль відігравали особистісні орієнтації та життєві цінності” [5, с.116]. Аби краще уявити собі цю ситуацію, зазначимо, що на початку XVIII століття майже в кожному селі на Україні працювала початкова школа, існували ці школи при церквах і навчали в них дяки. У монастирях теж були школи, в яких навчали ченці. Існувала певна система освіти з виразними національними ознаками: нижчими сотенними і полковими школами, колегіумами (Чернігівський, Харківський, Переяславський) та Києво-Могилянською академією. За підрахунками О. Лазаревського у семи полках Лівобережної України у XVIII столітті діяло близько 866 шкіл [10, с. 82–98]. Кількість студентів у Києво-Могилянській академії в деякий час сягала тисячі й більше осіб, але в середньому коливалася у межах 400–500 студентів [3, с. 40]. Любов українців до науки, прагнення дати освіту дітям відзначали як іноземці, так і російські чиновники, зокрема генерал-губернатор Малоросії граф П. Г. Румянцев-Задунайський. Це було складовою ментальності українців Гетьманщини, представників різних соціальних верств – від простих козаків до старшини, міщан, духовенства. Любов до науки

культивувала Києво-Могилянська академія, загальноосвітній навчальний заклад, доступний усім верствам суспільства. Академія давала гуманітарну освіту – знання мов (латинської, грецької та західноєвропейських), філософії. У курсах поезики і риторики прививали інтерес до літературної творчості.

Але згодом Києво-Могилянська академія мала бути реформована, аби відповідати вимогам часу. У 1766 році козацька старшина та вище духовенство звернулися через київського генерал-губернатора Ф. Глебова до імператриці Катерини II з проханням дозволити відкрити в Академії математичний та медичний факультети і таким способом перетворити дещо застарілу гуманітарну Академію на класичний університет [1, с. 164]. Українська еліта мала за мету сповільнити потік освіченої молоді до університетів Європи та до нещодавно відкритих Санкт-Петербурзького (1724) та Московського (1755) університетів. Але прохання не задовольнили, натомість, як ми знаємо, гуманітарна Києво-Могилянська академія була перетворена на духовний колегіум, який, однак, продовжував давати прекрасні знання стародавніх та сучасних іноземних мов.

Після закінчення Києво-Могилянського колегіуму багато випускників продовжували навчання у Європі, і як відзначила О. Дзюба, цей потік налічував не десятки, а сотні молодих людей [5, с. 113]. Потяг до науки в українців дійсно був неабиякий, тому ті, хто не міг дозволити собі матеріально вчитися в Європі, їхали до Російських університетів. Отже, сотні освічених українців поверталися додому і майже не мали, де застосовувати набуті знання. Така кількість високоосвічених людей не мала можливості реалізувати себе на батьківщині з її обмеженими державними інститутами, а далі взагалі ліквідованими, відсутністю університетів, гімназій, наукових закладів, навіть світського книгодрукування. Врешті-решт, чимало їх їхали до центрів імперії, аби продовжувати кар'єру або просто працювати за обраним фахом.

Відомо також, що не завжди переїзд до метрополії був добровільним: до університетів Москви і Петербурга через добре володіння латиною забирали велику кількість студентів Києво-Могилянського колегіуму для навчання у медичній школі [14, с. 98]. Примусово відбувалася ротація ченців з Києво-Печерської лаври, з чернігівського Троїце-Іллінського та інших монастирів до Олександрівської лаври. Ми знаємо про багаторазові відправлення до Санкт-Петербурга та інших місць українських хлопчиків та юнаків з добрими голосами для співу у церковних хорах та у Придворній співочій капелі.

Усі ці факти дають нам підстави зробити висновок про те, що у Російській імперії XVIII століття перебувала велика кількість освічених українців, що були розпорошені по імперії і працювали дрібними чиновниками, лікарями, вчителями, священиками та іншими, більша частина з яких, аби краще пристосуватися до нових місць, переходили на російську мову, ймовірно, дещо втрачали культурну самобутність; так і українці, які проживали компактно, мали можливість зберегти культуру й мову, підтримувати один одного.

Отже, як і в яких саме сферах життя мали найбільший вплив українці на теренах Російської імперії? Перш за все, мабуть, треба говорити про такий вплив на церковне життя Росії, яке тісно пов'язане з освітою. Ще Петро I запрошував до Москви і Санкт-Петербурга визначних богословів, учених, письменників, поетів Ф. Прокоповича, С. Яворського, Д. Туптала, Г. Бужинського, Ф. Лопатинського та багатьох інших.

У 1687 році в Москві було створено Слов'яно-греко-латинську академію. Ініціатором її створення став вихованець Києво-Могилянського колегіуму, що походив з Білорусі – Симеон Полоцький, який за два роки до смерті написав так звану “Академическую привилею” – установчу грамоту, твір, у якому висунуто ідею створення академії, визначено її майбутні права і зміст навчання [7, с. 399]. Першими ректорами цієї академії були греки, брати Йоаникій та Софроній Ліхуди, причиною чого було те, що патріарх Іоаким і російський уряд, не хотіли позв'язувати долю своєї школи безпосередньо з Києвом і його вченими через “латинський” дух науки, що несли кияни. Ліхуди дотримувалися старої візантійської традиції, що не відповідала новітнім західноєвропейським латиномовним здобуткам. Тому з приїздом до Москви видатного українського церковного і політичного діяча, письменника і філософа Києво-Могилянського колегіуму Стефана Яворського, Московська академія зазнає корінних змін і перебудов за зразком київської, тим паче, що Стефан Яворський стає її керівником [11, с. 125–129].

Після смерті патріарха Адріана, Петро I, не вагаючись, передав Московську академію під керівництво місцеблюстителя патріаршого престолу Стефана Яворського, хоч і розумів, що це означало передачу її під впливи західно-латинського напрямку освіти, на протипагу якому і була заснована академія в Москві. Це пояснюється тим, що за період панування в академії грецького напрямку посилювалися тенденції до ізоляції від західної освіти. Стефан Яворський як вихованець Києво-Могилянського колегіуму, ставши керівником Московської академії, почав будувати систему навчання й виховання в ній за київським зразком і формувати склад викладачів переважно з вихованців Києво-Могилянського колегіуму.

Ще помітнішою стає роль українців в історії Московської академії у зазначений час, якщо звернути увагу на склад ректорів і префектів академії. До запровадження Святого Синоду префектом, а потім ректором Слов'яно-греко-латинської академії в 1701–1703 роках був лише один росіянин Паладій Роговський, учень братів Ліхудів. Після смерті П. Роговського в 1703 році і до 1721 року академією керувало п'ять ректорів, з яких лише один – Антоній Кармеліт (1705–1706) не був українцем. Усі ж інші походили з України, і найдовше ректором працював Феофілакт Лопатинський, який обіймав цю посаду з 1708 по 1722 роки. Префектів Московської академії в цей час налічується десять осіб, серед яких немає жодного росіянина, і всі вони були вихованцями Київської академії. Найвідоміші серед них – Феофілакт Лопатинський (1706–1708), Феофіл Кролик (1713–1716), Інокентій Кульчицький (1714), Гавриїл Бужинський (1715–1719).

Із запровадженням Синоду в 1721 році і по 1762 рік нараховується 15 ректорів Слов'яно-греко-латинської академії, з яких лише двоє були росіянами – Генадій Драніцин (1757–1758) та Гавриїл Петров (1761–1764). З українців, зокрема, ректорами були: Гедеон Вишневський (1722–1727) – переведений у Московську академію з учителів Києво-Могилянської академії, з 1718 по 1722 роки був префектом; Герман Концевич (1728–1731) – 2 листопада 1721 року указом Святійшого Синоду був викликаний з Києва. У Московській академії викладав також філософію та богослов'я; Софроній Мигалевич (1731–1732) – до виклику в Москву, 2 листопада 1721 року, був учителем Київської академії. З 1727 по 1731 роки – префект Московської академії; Стефан Калиновський (1733–1736) – префект Київської академії, був викликаний до Москви указом Святійшого Синоду

від 19 вересня 1732 року; Антоній Кувечинський (1736–1737) – викликаний на початку 1733 року з учителів Київської академії, з листопада 1733 по 1736 роки був префектом; Митрофан Солотвинський (1737–1739) – був переведений з Харківського колегіуму; Платон Левицький (1739–1741) – професор Києво-Могилянської академії; Іоанн Козлович (1748–1753) – викликаний з Києва в 1741 році на посаду префекта Московської академії; Гедеон Сломинський (1754–1761) – професор Києво-Могилянської академії, викликаний до Москви в 1747 році [12, с. 45–47].

Ми бачимо, церковне життя у Російській імперії у першій половині XVIII століття формують саме українці. Ця тенденція залишається і надалі: Кількість українців, які займали посади викладачів у Московській академії відтоді, як вона перейшла під керівництво Стефана Яворського і до початку правління Катерини II, тобто впродовж 60 років, доходить до 95 осіб. За цей же час кількість викладачів росіян не перевищує тридцяти [17, с. 665–666]. Ще в 1701 році Варлаам Ясинський повідомляв царя Петра Олексійовича про скерування шістьох викладачів Києво-Могилянської академії до Москви: Р. Краснопольського, Й. Туробойського, О. Соколовського, Г. Гошкевича, А. Соколовського та М. Канського.

Викладацький склад українського походження в Слов'яно-греко-латинській академії відіграв провідну роль. Це підтверджують і призначення Синодом викладачів, і закріплення навчальних дисциплін за ними на поточні навчальні роки. У 1729–1730 навчальному році у вчителі було призначено десять осіб, з яких ректор Герман Концевич викладав богослов'я, Софроній Мигалевич – філософію, Інокентій Нерунович – риторику, Стефан Шумський – піїтику, Лука Конашевич – синтаксиму, Герман Конашевич – граматику, Модест Іполитович – інфиму. Проповідником при академії був призначений Віктор Селюцький. Уже в наступному 1730–1731 навчальному році Синод призначив С. Мигалевича, викладати богослов'я, І. Неруновича – філософію, С. Шумського – риторику, Л. Конашевича – піїтику, викладачами синтаксими, інфими і фари були призначені з поміж учнів Федір Квітницький та Іван Лещинський [13, с. 144–147]. У наказі Святійшого Синоду “О преподавании разных наук в предстоящем учебном году в Славяногреколатинской Академии”, датованого вже 1744 роком, так само зустрічаємо викладачів українського походження. Викладачем філософії був призначений Іоанн Козлович, риторики – Никодим Рудинський, піїтики – Іларіон Завалевич, синтаксими – Антоній Мокрицький [14, с. 184–185].

Українці в Московській академії підготували базу для систематичної вищої освіти в Росії, надали викладання поетики, риторики, філософії регулярного характеру. Їх лекції слухали Антіох Кантемір (1708–1744) – поет, дипломат, один із основоположників російського класицизму в жанрі віршованої сатири; Степан Крашенінніков (1711–1755) – мандрівник, академік Петербурзької академії наук, дослідник Камчатки, який першим склав “Описание земли Камчатки” (1756); Василій Тредіаковський (1703–1768) – поет, філолог, академік Петербурзької академії наук; Василій Баженов (1737/1738–1799) – архітектор, один із основоположників російського класицизму та інші [2, с. 165–166]. Це дає підстави вважати, що вихідці з України відігравали головну роль у Московській академії, яка пізніше стала джерелом для організації шкіл і в інших містах Росії, а також готувала кадри настоятелів монастирів, архієреїв, проповідників та інших духовних осіб.

Розглянемо тепер ситуацію, що склалася в мистецтві. Українці внесли вагомий вклад у становлення і розвиток літератури, театру, детальніше ми розглянемо живопис, скульптуру та музику.

У XVIII столітті розквітає жанр портрета, і головними митцями Російської імперії стають українці А. Лосенко (1737–1773) з Глухова, Д. Левицький (1735–1822), син видатного українського майстра гравюри Г. Левицького-Носа, В. Боровиковський (1757–1825) з Миргорода. Усі вони були видатними майстрами живопису, стояли на чолі Академії художеств у Санкт-Петербурзі. У всіх них різні історії виїзду з України: малого А. Лосенка рекрутували до Придворної співочої капели, а згодом вже віддали на навчання до художника-портретиста І. Аргунова. Д. Левицький поїхав за власним бажанням до Петербурга за своїм учителем О. Антроповим, а В. Боровиковський, що, на відміну від двох інших майстрів, склався як художник саме в Україні, був вимушений переїхати до Санкт-Петербурга за наказом Катерини II наприкінці 1780-х.

Ми бачимо, отже, що саме українці стояли на чолі провідних течій в образотворчому мистецтві Російської імперії. Можемо також припустити, що ці митці не втратили свого коріння: А. Лосенко перебував довгий час у Придворній співочій капелі, де, як ми ще про це будемо згадувати, переважна більшість півчих та керівники капели були українцями, тому середовище було українське. Д. Левицький, який походив з козацького роду Носів та закінчив Києво-Могилянську академію. В. Боровиковський, який з 1774 року служив у козацькому полку, поїхав до Петербурга вже багато чого зробивши у мистецтві. Як зазначають Ф. Турченко та В. Мороко, “у далекому Петербурзі Боровиковський ніколи не забував про Батьківщину, залишався типовим полтавчанином, дотримувався українських звичаїв та мріяв повернутися додому” [16, с. 350]. Серед найвідоміших творів В. Боровиковського – портрети земляків, які служили на високих посадах у Петербурзі – Дмитра Трощинського, Івана Безбородька та інших. Його пензлю належать також виконані на рідній землі розписи церков у Миргороді, Кибинцях та Романівці.

Говорячи про образотворче мистецтво, треба згадати унікальну постать скульптора Івана Мартоса (1754–1835). Він походив з містечка Ічня на Чернігівщині, з родини козацької старшини. Навчався в Академії художеств у Санкт-Петербурзі, вдосконалював своє мистецтво Італії. З Європи І. Мартос приїхав майстром, рівного якому не було в імперії, тому він і працював саме в центрі метрополії, де він став професором і ректором Академії художеств, та де найбільше мав змогу бути реалізованим його талант скульптора.

Надзвичайно великий вклад внесли українці також і в становлення та розвиток музичного мистецтва. Загальновідомий вплив типового київського церковного багатоголосся, так званого партесного співу на московське, російське богослужіння. Поступово, запрошуючи та силою вивозячи з України до Росії величезну кількість ченців, півчих – майстрів хорového співу, імперські церкви переходять на партесний, “київський” спів. Завдяки українським музикантам відбулося й наступне реформування церковної музики в Росії у другій половині XVIII століття. На цьому етапі воно полягало в зміні стилю бароко на класичний. Розпочав цей процес композитор Андрій Рачинський, який служив капельмейстером у гетьмана Кирила Розумовського. Церковні твори Андрія Рачинського в середині XVIII століття привіз із Глухова в Петербург російський

державний діяч Григорій Теплов, який працював у гетьмана. Через новизну цих творів їх спочатку виконували тільки при дворі, щоб поступово привчити слух публіки до нового стилю.

Велике значення для становлення культури партесного співу у Росії мала книга киянина М. Дилецького “Грамматика мусікійська”. Класицистичне музичне мистецтво було представлено в Росії композиторами українського походження Д. Бортнянським (1751–1825), М. Березовським (1745–1777), С. Дехтярьовим (1766–1813), І. Хандошкіним (1747–1804). Придворна співоча капела – найкращий хор імперії – переважно складався з українців, керували ним у період розквіту українці Марко Полторацький та Дмитро Бортнянський. Співаки з капели поступово починали брати участь у концертах та оперних спектаклях. Багатьох із них навчали грі на музичних інструментах і вони поповнювали оркестри. Українські півчі були в церковних хорах не тільки Москви, Санкт-Петербурга, але й в Тобольську, Смоленську, Новгороді, Воронежі та інших містах Росії.

Обмежуючись обсягом статті, ми не можемо детально говорити про всі сфери, де українці досягли успіхів і впливу, лише згадаємо деякі з них: політика (імператорська канцелярія, міністри), перекладацька діяльність, література, театр, наука, медицина та ін.

Отже, ми можемо зробити висновки про те, що роль українців у мистецтві та освіти на теренах Російської імперії у XVIII столітті була, без перебільшення, визначальною. Маючи потяг до науки і мистецтв, що був зумовлений піднесенням України у попередні часи, здобувши освіту у Києві та у європейських університетах, велика кількість українців за різних обставин переїжджає до центральних міст Російської імперії. Часто-густо українців вивозили силоміць та проживали вони в Росії компактно (ченці, півчі, студенти-медики та ін.). Багато хто з українців робив гарну кар’єру та займав керівні посади та безпосередньо керував людьми та процесами. Тому ми маємо підстави вважати, що українці в Російській імперії мали величезний вплив на культурне життя, мистецтво, науку, становлення та розвиток освіти.

Список використаної літератури

1. Акты, относящиеся к истории Киевской духовной академии. От II. Т. III. – К., 1906. – 342 с.
2. *Алексієвець Л. М.* Києво-Могилянська академія у суспільному житті України і зарубіжних країн (XVII–XVIII ст.) / Л. М. Алексієвець. – Тернопіль : Збруч, 1999. – 263 с.
3. *Вишневский Д.* Киевская академия в первой половине XVIII в. – К., 1903. – 294 с.
4. *Голубенко П.* Україна і Росія в світлі культурних взаємин / П. Голубенко. – Нью-Йорк ; Париж ; Торонто, 1987.
5. *Дзюба О.* Українці в культурному житті Росії (XVIII ст.): причини міграції / О. Дзюба // “Россия – Украина: история взаимоотношений”. – М. : Институт славяноведения и балканистики, Институт «Открытое общество», 1997. – С. 110–117.
6. *Жовтий С.* Участь українців у розвитку освіти в Росії в першій половині XVIII століття / С. Жовтий // Науковий вісник. – К. : Гілея, 2010. – Вип. 36. – С. 116–123.

7. История русской литературы : у 4 т. Т. 1. Древнерусская литература. Литература XVIII века / АН СССР ; редкол. : Н. И. Пруцков и др. – Ленинград, 1980. – 814 с.
8. *Корній Л.* Історія української музики / Л. Корній. – К. ; Харків ; Нью-Йорк. – 1998. – Т. II. – 387 с.
9. *Корній Л.* Український компонент у російській музичній культурі другої половини XVII–XVIII століття / Л. Корній // Науковий вісник. – К., 2001. – Вип. 17. – С. 179–183.
10. *Лазаревский А.* Статистические сведения об украинских народных школах и госпиталях в XVIII веке // Основа. – 1862. – № 5. – С. 82–98.
11. *Микитась В.* Давньоукраїнські студенти і професори / В. Микитась. – К., 1994. – 288 с.
12. *Петров Н. И.* Значение Киевской Академии в развитии духовных школ в России с учреждением Св. Синода в 1721 году и до половины XVIII века / Н. И. Петров. – К., 1904. – 110 с.
13. Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству православного исповедания Российской империи. – СПб., 1890. – Т. VII. 1730–1732 гг. – 24+654+58 с.
14. Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству православного исповедания Российской империи. – СПб., 1907. – Т. II. Царствование Государыни Императрицы Елизаветы Петровны 1744–1745 г.г. – 26+476 с.
15. Список докторов медицины из малороссов, практиковавших в России в XVIII в. // Киевская старина. – 1896. – № 3. – С. 98–103.
16. *Турченко Ф.* Історія України / Ф. Турченко, В. Мороко. – К. : Генеза, 2007. – 354 с.
17. *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь / К. Харлампович. – Казань, 1914. – Т. I. – 878 с.
18. *Шип Н. А.* Русско-украинское культурное сотрудничество в XVIII – первой половине XIX в. – К., 1988.
19. *Штанге М.* Демократическая интеллигенция России в XVIII веке / М. Штанге. – М., 1965.

Стаття надійшла до редколегії 11.09.2014

Прийнята до друку 21.10.2014

THE ROLE OF UKRAINIANS IN ART AND EDUCATION IN THE RUSSIAN EMPIRE OF 18th century: THE QUESTION OF CULTURAL INFLUENCE

Anna KHMARA

Violin Department,

NMAU Tchaikvsky,

str. Architect Gorodetsky, 1–3/11, Kyiv, Ukraine, 01001,

tel.: +38-097-34-69-763; e-mail: akhmara@ukr.net

This article will attempt to determine the role played by Ukrainians in the development of education, church and secular culture in the Russian Empire. It's known, that this issue was covered

in historical and cultural literature at different times in different ways. In this article we tried to take into account the different historical views on intellectual and cultural migration of Ukrainians from the provinces to the metropolitan centers and to provide diverse information on the facts of this migration, their causes and consequences.

In this paper we consider the cultural and political situation on Ukrainian territories that have gradually lost their autonomy in the XVIII century, as well as in the Russian Empire. We shall deal with the reasons, the catalysts, which started the intellectual migration of Ukrainians to Europe and Russian Empire. In this article we tried to trace the formation of education and science in Russian Empire and the role of Ukrainians in this formation in XVII–XVIII centuries.

The facts presented in the proposed work, allow us to conclude that in Russian Empire of XVIII century there was a large number of educated Ukrainians who were scattered throughout the empire and worked as petty bureaucrats, doctors, teachers, priests, etc., most of which, in order to better adapt to new places, began speaking Russian and probably have lost a little bit their cultural identity; and also Ukrainians who lived compactly so they were able to preserve their culture and language, to support each other.

We tried to determine, in which realm the influence of Ukrainians was the most significant, and at first, perhaps, we should speak about church life, which was intimately connected with education then. The paper chronologically names church leaders, teachers from Ukraine who have identified and developed a new branch of spiritual and secular science, church life and culture in a whole in Russian Empire under Peter the Great. Ukrainians in Moscow Academy have prepared the systematic framework for higher education in Russia, providing the teaching of poetics, oratory and philosophy on regular basis. Their lectures attended Antiochus Cantemir – poet, diplomat, one of the founders of Russian classicism in the genre of poetic satire; Stepan Krasheninnikov – traveler, academician of the St. Petersburg Academy of Sciences, Kamchatka researcher who first made “The Description of Kamchatka Land”; Vassily Trediakovsky – poet, philologist, academician of the St. Petersburg Academy of Sciences; Vassily Bazhenov – architect, one of the founders of Russian classicism and others. These facts suggest that people from the Ukraine played a major role in the Moscow Academy, which later became the source for the organization of schools in other cities of Russia, and also trained personnel: religious superiors, bishops, preachers and other clerics. Particularly it is noted that Ukrainians were actively working at the highest church and education positions not only in Moscow and St. Petersburg, but in many provincial towns and cities of Russia, so we can speak about the massive and widespread influence.

The analysis of the influence of Ukrainians on the arts in Russian Empire takes a special place in the article. Ukrainians have made a significant contribution to the development of literature, theater, but in more detail, we consider in this paper painting (A. Losenko, D. Levytskyy, V. Borovykovskyy), sculpture (I. Martos) and music (M. Dyletskyy, M. Berezovsky, D. Bortnyansky et al.).

The paper concludes that the role of Ukrainians in art and education in the Russian Empire in the XVIII century was, without exaggeration, decisive. Being attracted to science and arts, that was caused by the earlier rise of Ukraine, being educated in Kiev and in European universities, a large number of Ukrainians moved to the central cities of the Russian Empire in different circumstances. Often Ukrainians were removed by force and lived in compact (monks, choristers, medical students and others.). Many Ukrainians have made a good career and have held senior positions and directly supervised the people and processes. Therefore, we have reason to believe that the Ukrainians in Russian Empire have had a huge impact on the culture, art, science, and education.

Keywords: Ukrainian in Russia, Ukrainian culture, 18th century, education, cultural influence, intellectual migration.